

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

CC

18

TAALKUNDIGE
O P S T E L L E N
VAN
Mr. W. BILDERDIJK.

[Van de drie hier medegedeelde onuitgegeven opstellen van Bilderdijk is I vervaardigd naar aanleiding van het daarin meermalen aangehaalde werk van De Brosses: *Traité de la Formation Mécanique des Langues, et des Principes Physiques de l' Etymologie*, 2 vol. Paris 1765. Het stuk moge vergeleken worden met 's Mans eigene verhandeling over dat onderwerp, in *Het Letterschrift*. — II behelst eenige opmerkingen over *spraak- en gebaarmaking*; — en III geeft eene proeve van *vertaling van bastaardwoorden*, als wedergade eener andere, door O. Z. van Haren in de Aanteekeningen op zijne Geuzen opgenomen, zie Bilderdijks uitgave van dat dichtwerk D. II. 278 en 279, druk in kl. oct. bl. 62 en 68. — A. D. J.]

I.

De *klinker* is eenerlei: hy bestaat in de enkele blazing, zonder beweging van den mond. *De Br.* wil dat hy door de meerdere of mindere Lengte der pijp verandert van geluid. Ik denk dat zijn verandering, of liever onderscheid, van derzelver gedaante afhangt: de proefneming met gemaakte buisjes schijnt dit te bevestigen.

De *tweeklank* verandert de gedaante der pijp onder 't blazen; doch zonder de spraakleden te roeren.

a, volle wijdte in alle richting en afmeting: verwijdende buis, of omgekeerde trechter.

e, gelijkwijdige buis.

i, vernaauwende buis, of trechter.

o, brandsnedige of klootsche buis; 't licht in 't brandpunt; of, anders gezegd, in 't brandpunt afgesneden.

u, halve brandsnedige buis, van boven plat.

Dit schijnt echter 't verkorten van het spraaktuig meê te brengen, en de schaal van *de Br.* blijft richtig.

Men verbeelde zich echter niet daarom, dat de *o* of *u*

meer binnen in den mond gevormd worden dan de *a* of *e*. Het tegendeel heeft plaats: de *a* wordt met de geheele ruimte des monds gemaakt; de overige *klinkers* met het voorste gedeelte, 't geen door de verheffing van 't midden der tong (die een ieder opmerken kan zo hy onder 't spreken den vinger in den mond houdt) van den gorgel afgescheiden en langer of korter gemaakt wordt. Men neme dierhalve in acht, dat het begin des werktuigs, of der pijp, aan de keel, en het eind aan de lippen is, en dat in den *typus van de Br.* de keel aan de zijde van *a* is 1).

o heeft tusschen zich en *u*, de γ ;

a heeft tusschen zich en *e*, de ν ;

tusschen *e* en *i* is niets rustends, dat by ons gebruikt wordt: dus ook tusschen de anderen. Dit neemt echter niet weg, dat er oneindige klanken tusschen loopen; ze zijn slechts onverstaanbaar door het verzuim, waarin zy gelaten zijn, en leveren daardoor niet dan een ongewijzigd gekrijsch op.

tusschen *e* en *i* stelt Quint. de vocaal in *here*, dat is *heri*, gelijk hy 't uitlegt Lib. I. cap. 7, p. 41.

tusschen *i* en *u*, die in *optumus*: doch 't is waarschijnlijk dat dit is tusschen *i* en *u* of γ . 2)

ou maakt zeker γ , niet den klank van *kou*; dees wordt eigenlijk door *au* afgebeeld.

1) [Zie de teekening daarvan bij De Brosses, I. p. 115.]

2) »L' *i* et l' *u* sont assez souvent confondues, avec les consonnes qui portent leurs noms (et figures). Ceci vient de ce que l' *u* voyelle est à l' extrémité de la voix, ou le bout extérieur de la corde vocale; comme l' *v* consonne est l'extrémité de l' instrument organique, ou le bout extérieur du sifflement vocal. L' inattention a plus facilement confondu deux effets qui s' opèrent sur la même place de l' instrument. L' *i* voyelle est le milieu de la corde vocale. L' *j* consonne palatale est le milieu du corps de l' instrument." — De Br. II. 179.

oe is in *koel* met γ overeenstemmende, maar schraler: hiervan de verwisseling met *ou*: *koel*, *koud*.

eu is in 't neêrduitsch wel benoemd: de klank, dien men aan *εὐδαμων* geeft, is minder eigen.

ui, zeer goed, in alle talen. N. in 't fr. is die tweeklank niet; maar *uï* worden altoos afzonderlijk uitgesproken, hoewel de nieuwer Poëten *bruïre* tweegrepig maken.

De klank, dien men thands aan *ij* geeft, is een tweeklank; want er heeft beweging plaats; men brengt de *e* door vernauwing op *i*.

ai wordt niet uitgesproken dan door de *e* gaande; dewijl die 't midden houdt tusschen de verwijding van *a* en de vernauwing van *i*.

ui wordt niet geuit dan door de *o* gaande; als houdende 't midden tusschen beide: dus is de platte Amsterdamsche uitspraak de natuurlijke; in de beschaafde en gemaakte (geaffecteerde) uitspraak houdt men 't langst aan op de *u*, en men doet zich geweld om de *o* te versmoren.

ai en *ui* zijn dus eigenlijk drieklanken.

au trekt naar de *o*, als die in beider eigenschappen deelt, de wijdte van de *a* en de kromte van de *u* hebbende: waarom ook *au* en *o* allerlichtst verwisseld wordt.

eu trekt naar de *o* schraal uitgesproken: als die de effenheid van *e* en de kromte van *u* heeft: *ui* trekt naar *o*, als blijkt uit het bovengezegde: hierdoor verwisselen zoo licht *o*, *eu* en *ui*.

't Blijkt ook op dezelfde wijs, waarom *e*, *ei*, *i* zoo licht met elkander, en *a* met *e* (door de tusschengreep van η) verwisseld worden. Desgelijks *a* met *o*, *o* met *u*; en *i* met *u* door *oe*, en *ou*.

De Medeklinkers zijn bewegingen van de spraakleden: ieder beweging onder 't blazen, brengt de stem van haar rechte richting af. Ieder beweging van een Lid werkt op

de stem alleen, of op een ander lid; wanneer zy te samen op de stem werken: op de stem alleen werken zy door spanning of slag: op elkander, door slag, drukking, schuiving, van een van beiden.

De spraakleden zijn:

1°. *lippen*, die op elkander en met elkander op de stem werken; zy werken sterker, naarmate zy meer binnewaart getrokken zijn.

2°. *tong*, die op de tanden werkt door den slag, of stoting met de punt: op 't verhemelte door schuiving met de punt: op de keel door drukking met den wortel: alleen, door den slag.

3°. *keel*, die alleen werkt door vernauwing, verwijding: en op het verhemelte, door sterker uitdrijving van de stem.

Dit zijn de *beweegbare*: de *onbeweeglijke* spraakleden zijn:

4°. *tanden*, tot rustpunt voor de tong.

5°. *verhemelte*, tot schuiving voor de tong, en tot terugkaatsing van de stem die uit de keel, of van de tong opgedreven wordt.

6°. *neus*, om der stem doortocht te geven.

Verdeeling der Letteren volgens De Brosses.

Lipp. $\beta \pi \varphi$; men zou er by moeten voegen, *w, v*, en miss. *m*.

keel $\gamma \kappa \chi$; *h*.

tand $\theta \delta \tau$ door θ verstaat hy de ϑ

verhem. ζ [*j, ch*] gall. dat is *z, s, c* It.

tong *l, r*.

neus *n, s* Ital. niet de Holl. *s*.

De Hebreuwen verdeelen dus :

lipl.	ב ו מ ף	<i>bumaph.</i>
keel.	א ה ח ע	<i>ahachah.</i>
tandl.	ז ס ש ר צ	<i>zasscheratz.</i>
verh.	ג י כ ק	<i>gichak.</i>
tong.	ד ט ל נ ת	<i>dathlanat.</i>

die onderstipt zijn vallen uit, als 't Hebreuwsch alleen eigen.

Er is een onderscheid tusschen deze beide verdeelingen, voornaamlijk ten opzichte van de

<i>g, k, χ</i> by <i>de Br.</i>	keel	Hebr. verhemelte.
<i>d, t, θ</i>	tand	tong.
<i>n</i>	neus	tong.

dit wordt veroorzaakt door dat meer dan één werktuig tot die letters samenkomen; waardoor een willekeurige schifting ontstaat.

Die door één werktuig gemaakt worden, zijn :

lip.	<i>b, p, m, w, v, f.</i>
keel	<i>h.</i>
verh. en tand,	en neus, geen.
tong	<i>l.</i>

die door meer dan één gemaakt worden, zijn :

tong en keel,	<i>g, χ.</i>
en tand,	<i>d, t, θ, θ, s,</i> by ons.
en verh.	<i>j, q.</i>
en verh. of tand,	<i>r.</i>
tong, neus, verhem. en tand.	<i>z, s, ch gall. c. It.</i>
tong en neus,	<i>n.</i>
verhemelte en keel,	<i>k.</i>
lip en neus,	<i>m.</i>

De onderscheiden werking van 't zelfde lid, wordt dikwijls misgrepen :

dus slag en drukking,	<i>l</i> voor <i>n</i> . 1.
slag, strijking en sleping,	<i>l</i> voor <i>r</i> . 2.
stoting en drukking,	<i>t</i> voor <i>k</i> . 3.

Byeengelegen werktuigen worden licht voor elkander gebruikt :

dus tand en neus,	<i>t</i> voor <i>z</i> , <i>s</i> . 4.
verhemelte en neus,	<i>j</i> voor <i>s</i> , <i>ch</i> gall. 5. <i>r</i> en <i>s</i> . 6.
verh. en tand,	<i>j</i> voor <i>d</i> , <i>t</i> . 7.
verh. en keel,	<i>h</i> voor <i>g</i> : <i>g</i> , <i>k</i> , <i>ch</i> . 8.

Letters van 't zelfde werktuig verwisselen licht.

Gelijke beweging van verscheiden werktuigen wordt licht verwisseld :

dus <i>n</i> , <i>m</i> . 9.
<i>w</i> en <i>h</i> . 10.
<i>g</i> en <i>v</i> . 11.
<i>s</i> en <i>k</i> . 12.

Voorb. 1. *kwelen*, *kwijnen*; *glippen* en *knippen* met de vingers.

2. *alt*, *eer*, *edel*; *grond*, *klont*; *leden*, gaan, en *reden*; id. *lupus*, *rufus*; *willen* (*zullen*) misschien van *worden*; *brenge*n en *be-lenge*n, toe-reiken, *over-reiken*; *brug*, *brig* en *beleg*. v. Quint. 54.

3. *πράττω*, *practica*; en wederom *prattica*.

4. *dictio*, *dicere*; *scientia*, *science*; *fűß*, *zoet*; *zeignen*, *teiknen*. Q. *pultare*, *pulsare*.

5. *jol*, *sollen*; *jagen*, *vertsagen*; *jugum*, *jungo*, *σν*.

6. *Fusius*, *furius*; Q. *arbos*, *arbor*; *keus*, *keur*.

7. *gloeien*, *gloeden*, *gloed*; *groeien*, *groot*; *jegen* en *tegen*; *jam*, *tam*. Q. 40.

8. *rih*, *ruig*; *slahan*, *slagen*; *gaarde* en *horde*.
9. *cum*, *συν*; *Bacchum*, *βακχον*; *room* en *rennen*, *ronnen*; *stam*, *steng* of *stang* en *staan*.
10. *want*, *gant* fr.; *huppelen* en *wibbelen*; *hippen* en *wippen*.
11. *garen*, *waren*; *gindsch* van *wenden*; *garen* van *varen*, *vatten*; *gretig*, *vreten*; *gragt*, *gravt*; *of*, *och*.
12. *komen*, *chemin*; *kwabbe*, *zwabbe*; *komen*, *zwe-
men*; *rok*, *roche*, *rots*.

't Geen hier van een letter gezegd wordt, zij van alle haar metsoortige gezegd.

Intusschen blijft het alphabeth van *de Br.* goed, mits men daarin 't verhemelte onder de *keel* betrekke, 't geen gevoeglijk geschieden kan. Maar hoe kunstig en geestig het zij, 't is van niet meer nut dan 't gewone; dewijl men niet alle vermaagschapping kan aanduiden, maar dezelve noodzakelijk uit den geest vervullen moet.

De Franschen drijven de *s* door den neus, waarom *de Br.* haar ook voor een neusletter houdt: en de Italianen doen desgelijks, waarom zy by hen ook ontkent. Doch behoeft niet, en is by ons zelfs niet in gebruik. Wy drijven haar door de tanden. Dat wy dit thands doen, schijnt een verfijning te wezen, zoowel als de tegenwoordige uitspraak van de korte *o*, van de lange *e*, en van de korte *a*. Ik geloof dat de *s* by onze voorvaders zoowel als by de andere volken een neusletter was. Doch hoe het zij, zy is een blaasletter.

De *m* sluit de lippen ('t geen in geen andere letter plaats heeft, *b*, *p*, *v*, *f*, door stoting of wrijving werkende) en hierom moet noodwendig de adem door den neus gaan: van daar dat Quint. haar een *litera mugiens* noemt, dewijl 't *mugire* door den neus geschiedt.

In de *n* wordt ook de doortocht van den mond gesloten,

niet door de lippen, maar door de tong, die de tusschenwijdte der tanden bedekt. Hierom wordt zy een neusletter, en ontkent. Van daar noemt Fabius haar ook een *litera tinniens*, en geeft haar, teffens met de *m*, den naam van *ingrata, insuavis*.

Het is my zeker, dat alle letters in de eerste plaats *aanraking* beteekenen: de *aanraking* is 't wezen van *binden*, van *trekken*, van *stoten*; ook van de *beweging* voor 't oor. Dit beginsel, gevoegd by de *nabootsing der geluiden*, en de *nabootsing der gedaanten*, is de grond van alle afleiding; en van verschillende afleidingen is die verkiesbaar, die tot een dezer drie opklint.

De Br. zegt, dat de klinker onverschillig is. Ik stem dit toe in 't nasparen van den Etymon der derivata. Doch in de primitiva is hij een wezendlijk deel, en in de onomatopéa van 't geluid hangt zoo veel van den klinker af als van den metklinker. Van daar is 't dat ik in 't uitleggen der primitiven twee vereischten vordere: 1. de wortel die altoos op raking of geluid, of gedaante uitkomt; doorgaans op 't eerste; en 2. de klank die den aart van raking bepaalt. — Deze klank wordt zeer licht verbasterd, als ten uiterste moeilijk zijnde om juist te treffen, en de eene misgreep sleept de andere meê; waardoor men denzelfen in de derivata niet lang heeft kunnen behouden, en dus in Etymologicis veronachtzamen mag.

Une lettre d'un organe en attire une autre de même organe; ainsi le *m* attire le *b*. La lettre de lèvres double *m*, si elle est finale dans la syllabe, prend par la manière dont on la prononce, quelque chose de nasal. *De Br.* I. 156. Neen, zy is altoos een neusletter: zie *voor*; en die aanneming van de *b* of *p* geschiedt in alle talen; doch niet, dan wanneer er een andre medeklinker op volgt: en dient om de zwakheid der *m* te vervullen, die anders den volgenden letter niet overmeesteren kan, omdat zy een

neusletter is: *nombre* van *numerus*; *comble* van *cumulus*; *chambre* van *kamer*; *hembd* van *heemed*; *trembler* van *tremere*. *Rompt* (thands schrijft men *fommt*) van *fomet*. Dus *sumps* van *sumo*; dus in *Medemblik*.

Erkennen we echter! dat dit in de tegenwoordige taal onnoodig is, nu men de medeklinkers niet meer uitspreekt, als alle een letter uitmakende, als in eene enkele (schoon samengestelde) beweging der spraakleden bestaande, die den klinker van de vorige met die van de volgende greep verbindt; maar nu men denzelfden verdeelt en geheel afzonderlijk uitspreekt: waardoor nochtands de zoetvloeiendheid der spraak veel geleden heeft; schoon er de duidelijkheid by won.

Letters van een zelfde spraakdeel verwisselen licht door misgreep; maar meest door de meerdere of mindere kracht, die men aan een woord wil geven. Dus *vrijven* en *wrijven*, *voelen* en *folen*. — In compos. of contr. wanneer twee verschillende letters samen moeten komen, wijkt de voorste zwakke voor den sterker achtersten, doch niet omgekeerd; en verwisselt met zijn sterker verwantletter: *moget*, *moocht*; *rego*, *rectus*. Ook wanneer letters van verschillende spraakleden saamgebracht worden, verandert de voorste (zoo 't mooglijk is) in dien verwantletter, die met behulp van 't spraaklid des laatsten gemaakt wordt: *con* en *plector*; de neusletter, om den lipletter te gemoet te komen, verandert in den lipneusletter: *complector*; *in*, *munus*, *immunis*; *boom*, *gaard*, *bogaard*; *eeuwigheid*, *eeuwicheid*. N. in onze taal is 't het minst merkbaar, en de voorste smelt eer weg in de tweede.

- *Blaasletter* is die gemaakt wordt door 't enkel vernaauwen van den doortocht, zonder dat de spraakleden dien sluiten, gelijk anders plaats heeft, waardoor dan de letter gevormd wordt in 't voorbyglippen der spraakleden.

- Blaasletters zijn de keelletter *h*.
de neus- of tandl. *s, z*.
de lipletter *v, w, f*.
- Stootletters zijn keel. *k*.
verhem. *j*.
neus. *n*.
tand. *d, t*.
lip. *b, p, m*.
- Wrijfletters zijn keel. *g*.
tong *l, r*.

De wrijf- en blaasletters komen eenigermate overeen in maaksel. Zoo ook de eerste en de stootletters: de wrijfletters zijn middelslachtige tusschen de blaas- en stootletters. De onderscheiden wijzen, waarop zy gemaakt worden, bestemmen den aart van de beweging, welke zy aanduiden.

De Noordelijke volken, gelijk *de Br.* aanmerkt, beminnen de blaasletters, en zy plaatsen dezelve zeer dikwijls voor een woord, dat zy van elders overnemen, of zelfs gevormd hebben. — Meest echter beminnen zy de voorste blaasletters *s, v* en *w*: *οἶνος*; *wijn*. *ἔξ*, *zes*; *vinum*, *sex*. De Runers hebben echter de *h* voor onze *w*, gelijk *de Br.* aanmerkt. — Zeggen wy, de Noordelijke volken beminnen de blaasletters: de westelijke zijn afkeerig van de keelletters.

„Vele woorden (dus zeggen mijne adversaria) in 't Nd. met *w* beginnende, leidt F. Junius af van 't grieksch, door verandering van den spiritus lenis in *w*; dit verdient opmerking.” Zie Gl. g. 386.

Herhalen wy, dat blaasletters ongemeen licht verwisselen: *herdoen* en *verdoen*; *bruilocht* en *bruiloft*; *graft* en *gracht*; *gichte* voor *gifte*; 't geen onder de anderen zoo licht niet geschiedt.

II.

De natuur heeft ons twee middelen geschonken, geschikt om onze gedachten elkanderen meê te deelen: de spraak en de beweging der leden.

Beiden zijn zy afhankelijk van de gemoedsgesteldheid: de ondervinding leert het.

Men kan niet zeggen, dat zy op redeneering gegrond zijn, of zelfs uit hunnen aart ten oogmerk hebben de gewaarwordingen van den een op den ander over te brengen. Want men geeft eer men 't weet schreeuwen van schrik, pijn, vreugd enz., zelfs alleen zijnde; ook hebben kinderen in 't wilde gevonden, geluid gegeven, waartoe zy, was 't hun door 't gebruik van de werktuigen der stemmen niet bygebleven, 't vermogen zouden verloren hebben.

Dit geschiedt echter: men herkent de schreeuwen van pijn, angst, vreugd, die onberaden geuit worden; zoo ook de bewegingen van toorn, verwondering, enz.

Zy kunnen derhalve ieder tot een verstaanbare taal strekken.

De taal is 't middel ter uitdrukking van denkbeelden; zy hangt dierhalve van de denkbeelden zelve af, en kan niets uitdrukken dan 't geen waarvan men een denkbeeld heeft; ook niets uitdrukken dan naar het besef of beeld, 't welk de geest zich daarvan gevormd heeft, 't zij die afbeelding waar of valsch zij.

Dewijl wy dikwijls de lichamen niet kennen, dan aan een enkel attribuut, wordt uit dien hoofde dit lichaam naar dit attribuut genoemd, en omgekeerd; en men kan niet zeggen, dat dit een valsche benaming is, dewijl zy op de denkbeelden gegrond is.

Want de naam dient niet, om ons het voorwerp te

doen kennen, maar om den hoorder dat denkbeeld te vernieuwen, dat het voorwerp zelf in zijnen geest verwekt.

De denkbeelden van de ziel zijn tweederlei: 1. wier voorbeeld den geest onmiddelijk tegenwoordig is, welke ik gewaarwordingen noem, en 2. in welke dit geen plaats heeft, en die ik aanschouwende noem.

De eersten werken door den geest op het lichaam, waarvan de oorzaak in den *consensus* gesteld mag worden. Van daar de kreet, de algemeene toon van de stem; van daar de onwillige bewegingen, die dus in de natuur gegrond, en door dezelve vast bepaald zijn.

Zy komen den geest aan of door de inwendige zintuigen, of door de uitwendige: hun werking is dezelfde en dus ook hun afbeelding in de taal.

De tweeden hebben die werking niet; waarvan doet niet ter zake. De daad is zeker, edoch deze zijn de minsten.

Alle denkbeelden komen den geest aan door de uit-, of de inwendige zintuigen: de laatsten zijn gewaarwordingen; de eersten of gewaarwordingen, of aanschouwenden.

Wanneer het uitwendige gewaarwording in ons verwekt, drukken wy de gewaarwording uit daardoor verwekt, en dit kan voor de uitdrukking der zaak verstreken: b. v. de *bliksem* verwekt schrik: de *kreet van den schrik* is de afbeelding des bliksems.

Wanneer het niet dan een aanschouwend denkbeeld geeft, heeft deszelfs afbeelding geene bepaling in de natuur, vermits het aanschouwende denkbeeld lijdelijk schijnt, en niet werkend, gelijk de gewaarwording.

Deszelfs afbeelding is dan niet mogelijk: en men kan de zaak niet doen kennen dan door haar zelve: of door iets, dat haar in 't geheel of ten deele gelijk is.

Dus 1. de geluiden kunnen door geluiden afgebeeld worden; 2. de gedaanten door gedaanten; 3. de bewe-

gingen door bewegingen. Maar de volkomen zaak niet dan door zich zelve, als *ik, gij, dit, dat*.

De uitwendige zaken worden gekend, door 't gehoor, 't gezicht, en de andere zintuigen: of liever wy kennen niets uitwendigs dan 't geen ons door 't gehoor, 't gezicht of de andere zintuigen aankomt. Dit verdeelt alle uitwendige voorwerpen van 't denkbeeld in drieën: 1. die door de stem, 2. die door de leden af te beelden, en 3. die door geen van beiden af te beelden zijn.

1. De geluiden worden gemaakt, en dus afgebeeld door de stem.

2. de gedaanten kunnen afgebeeld worden door de gedaanten der leden.

3. de bewegingen beiden door stem en leden.

Edoch deze zijn tweederhande aan te merken: 1°. enkele snelheid, 2°. in gedaante met snelheid vereenigd, waarvan 't laatste tot de leden alleen behoort.

De onnaauwkeurigheid, onachtzaamheid, doet ons dikwijls onze denkbeelden verwarren, en 't een voor 't ander nemen. Dus verwacht men oorzaak en uitwerksel, uitwerksels met elkaâr, eigenschap en lichaam of attributum en subjectum. Dus is 't met *schuiven, strijken; vloed, genoemd naar 't geluid van vloeiend water, en gebruikt voor de aestus maris; stier, hond enz. schel, kling, enz.* Dit geschiedt echter zonder gevaar voor verwarring, en hiervan worden de namen genomen.

Wederom 1. alle geluiden kan de stem nabootsen; 2. alle snelheid kunnen stem en leden afbeelden; 3. alle richting van beweging kunnen de leden vertoonen; 4. sommige gedaanten kunnen de leden vertoonen door zich zelf; 5. sommige gedaanten door zamenstelling; 6. sommige door aanwijzing van 't voorwerp zelf; 7. sommige niet.

Alle uitwendige eigenschappen der voorwerpen kunnen dierhalve niet afgebeeld worden; dus zijn 1. die door de

3 grover zintuigen worden ontvangen; 2. die voor welke wy niets gelijkvormigs kunnen aanwijzen.

Als deze dan uitgedrukt moeten worden, moet zulks geschieden:

1. of door de gewaarwording, wanneer men 't sterke licht, de sterke smart door een geluid uitdrukt, dat een sterken indruk te kennen geeft, of door 't sluiten der oogen, der vuisten. Daartoe behoort ook de vernoeming, wanneer men 't geen sterk is voor 't eene zintuig even als 't geen voor 't andere sterk is, aanduidt. Dus drukt men in alle talen onder de kleuren 't rood uit door een' sterken, 't blaauw door een' zwakker tongslag.

2. of door omschrijving, of misbruik, wanneer men bijv. de gedaante uitdrukt door de beweging van een hand die het voorwerp omtrekt.

Deze drie wijzen: als, natuurlijke uitdrukking, en eigen of oneigen afbeelding, zijn dus genoegzaam om alle denkbeelden uit te beelden.

Alle drie kunnen zy door de stem alleen, of door de beweging alleen uitgevoerd worden, en 't een heeft geen voordeel boven 't ander. 't Schijnt echter, dat men meer denkbeelden door het gezicht dan door het gehoor ontvangt, waarom de gebaarmaking des lichaams den voorrang zou schijnen te verdienen, met opzicht tot de meerder volmaaktheid van afbeelding en daaruit voortvloeiende duidelijkheid.

De werktuigen tot de stem zijn minder in getal, en die tot de gebaarmaking daartegen niet moeilijker te stieren, waarom ook hierin de gebaarmaking 't voorrecht van meerder klaarheid schijnt te moeten hebben.

Met dit alles is de stem algemeen in gebruik, en de gebaarmaking verwaarloosd.

Zy zijn echter natuurlijk aan een verknocht, en steunen op dezelfde gronden; waarom ik in 't nasporen van

de wetten der laatste, mijn toevlucht tot vergelijking met de eerste mag nemen.

III.

Na de samenvouwsels van den Heere V. G. met alle voortuigening van witheid hertegend te hebben, zoo diene kortelijk ter uitlichtiging van de aangeboden uitdrukking van *Bevelhebber der Geloovigen*, dat dezelve niets anders aftekent dan het eenige woord van *Bewonderaal*, gelijk het de Heer V. G. voordraagt te benoemen: namelijk *Amiraal*, 't welk men kwalijk *Admiraal* schrijft: van welk Berglandsch woord het voorste deel, *Emir* of *Amir*, *Hoofd* of *Bevelhebber* tekenmaakt (medevormig aan 't gene het eigen stelsel by ons afzangteekent); terwijl men de eindpaling aäl, van *de geloovigen* uitvoudt (doch hetgeen beter naar de waarsprakiging *goddelijke* overgedragen zoude worden) zijnde van het stelsel *el*, of *al*, waarvan ook *alla*, afleertooft. — De Toegeroepen B. is gem. Heer wel toegebonden voor de aan hem gedane medegiftinging van den misvat in de stippeling van dat stapsel, welke hy gaarne (ware 't mogelijk) zoude inbuigen uit te feilen: waartoe hem de hermerking van den Heere V. G. op den zelfden gesteld heeft, door hem als een' Eigen naam te doen herbuigen, hetgeen hy dus verre als een' Aanstuitelijken gemedestarnd had. — Voor het overige hooft de Toegeroepene, zoo het den Heere Gerechtigheidsraad medekomen zal, zijn W.E.G. heden eene kleine berichtiging te doen: waartoe hy, ter medekerking van de my-uwelijke herbrenningen, tusschen ons onderstand houdende, doorzending verzoekt te mogen toehouden.

A 2383909